

KÖNYVEKRŐL

Széchy Éva (2005, szerk.): Új felismerések és kihívások az ember formálásáról
Gondolat, Budapest, 250 o.

Az ELTE-n 1995-ben kezdte meg működését a Neveléstudományi Doktori Iskola, és ezzel új korszak kezdődött a tudományos utánpótlás nevelésében. A doktori iskola első éveinek egyik fő törekvése volt, hogy pedagógiai problémák kutatását interdiszciplináris kötődéseivel láttassa, és kitágítsa azt a tudományos horizontot, amelyben a modern neveléstudományok elhelyezkednek. E törekvés jegyében hívta meg a doktori iskola vezetése a társtudományok jeles képviselőit, hogy előadásaikkal reprezentálják, alátámasszák a neveléstudományok és a különböző társdiszciplinák kapcsolatait. Az előadások azt a mindenképpen kiemelendő szándékot tükrözik, hogy – *Széchy Éva* szerkesztő *Előszavából* idézzük – a doktori képzésben jelenjenek meg azok az új, a neveléstudományokba integrálandó ismeretegyüttesek, amelyek a „társdiszciplinákban hazánkban és a nemzetközi horizonton születtek.”

A kötet ezeknek az előadásoknak a szerkesztett változatát tartalmazza. Az előadások tanulmányokká szerkesztése, majd köteté érlelése során eltelt évek alatt természetesen tovább gazdagodott a neveléstudomány, a tudományos megismerés eszközei bővültek, művelésének hangsúlyai máshova kerültek; változott, módosult a leendő kutatók képzéséről alkotott elképzelés is. A kötet tehát egy adott időszakot tükröz a doktori iskola életéből.

A kötetbe rendezés keretétül szolgál *Bábosik István* bevezető írása a neveléstudományi kutató-képzésről és *Széchy Éva* zárótanulmánya, összegezése az új pedagógiai kihívásokról. E kereten belül tizenhárom természet- és alkalmazott tudományok, illetve társadalomtudományok területéről készült tanulmány igyekszik megmutatni, hogy milyen témákban kínálnak továbbgondolásra érdemes ismereteket a szűkebb-tágabb értelemben vett neveléssel kapcsolatban. Az impozáns szerzői névsor (*Csányi Vilmos, Czeizel Endre, Ádám György, Frenkl Róbert, Popper Péter, Vámos Tibor, Simai Mihály, Köpeczi Béla, Pataki Ferenc, Polónyi István, Timár János, Várszegi Asztrik, Széchy Éva, Agárdi Péter*) nemcsak a képviselt tudományterületeket jelöli, hanem e jeles tudósok tudományfelfogását, értékrendjét is mutatja.

A neveléstudománnyal foglalkozó kutatók, egyetemi oktatók eddig is támaszkodtak más tudományterületek eredményeire. Hagyományosan a filozófia, majd később a pszichológia különböző hangsúlyokkal művelt részterületei jelentették a pedagógia számára a tudományközi kötődést, majd a szociológiai ismeretegyüttesek is megjelentek a neveléstudományokat művelők horizontján.

A teljesség igénye nélkül idézzünk fel először néhány olyan gondolatsort, amely a *természettudományok* és az emberre, nevelésre gyakorolt hatásai kapcsolatába engednek betekintést.

Czeizel Endre a nevelhetőség kérdésének vizsgálatával a pedagógiát régóta foglalkoztató problémát tárgyal. A nevelhetőség biológiai határait bemutatva a genetikai adottságok kiaknázásának lehetőségeire hívja fel a figyelmet, és arra, hogy „az emberek agyi-szellemi kapacitásának nagy része még kihasználatlan” (72. o.), hiszen a gének által biztosított szellemi adottságokkal csak részben élünk.

Ugyancsak hosszú idő óta foglalkoztatja a pedagógiával hivatásszerűen foglalkozókat az emberi tanulás összetettsége, mikéntje. *Ádám György* tanulmánya a gyermeki agyvelő fiziológiai jellemzőivel kapcsolatos legújabb kutatásokat mutatja be, amelyek a tudattalan lelki jelenségek újragondolására ösztönözhetnek. A témába vágó korábbi, pszichológiai, fiziológiai megállapítások elemzéseit is figyelembe véve arra a következtetésre jut, hogy „A nem tudatos lelki világ az emberi gondolkodás, kreativitás és intuíció nagy jelentőségű ’előszobája’, amely a korai gyermekkorban nyilván még ’egyeduralkodó’ jellegű pszichikus tartomány, de a fel-

nőtté válás folyamán, a nyelvhasználat birtokában is fontos 'merítési' medencéje marad a tudatos okfejtésnek, logikus gondolkodásnak." (83. o.)

Csányi Vilmos tanulmányának egyik, pedagógiai szempontból ugyancsak fontos eleme az emberi csoportokra vonatkozó humánetológiai felfogások bemutatása. Az a magyarázat, amelyet a humánetológia kínál az egytagú csoport, azaz az autonóm személyiség létrejöttére, nem hagyható figyelmen kívül a nevelés során: „A modern társadalom az autonóm egyének egyezkedési struktúráival írható le... arról van szó, hogy a modern társadalom megfosztja az embert embersége alapvető jegyének megnyilvánulásától, a csoportkötődés normális kialakulásától.” (42. o.)

A társadalomtudományokkal foglalkozó tanulmányok sokféleségéből is érdemes kiemelni néhány gondolatot. A globalizáció kihívásaival foglalkozó tanulmányában *Simai Mihály* felvázolja annak a változó világnak a jellemzőit, amelyben a családi, az iskolai nevelés paramétereit újra kell gondolnunk, amelyben a tudásalapú társadalom szinte közhelyszámba menő emlegetésével már nem elégedhetünk meg. A tanulmány – szem előtt tartva a pedagógiai cselekvés orientálását – utal „az információs forradalom által teremtett új emberi képességek lehetséges következményeire” (140. o.), a hálózatosodásnak, az interaktivitásnak a tanulásban, az információk befogadásában megjelenő szerepére. A tanulmány megírása óta is foglalkoztatja a jövő generációi iránt felelősséget érző nevelőket, hogy „miként lehet megakadályozni azt, hogy a globális internetkultúra félművelt, társadalmi és történelmi tapasztalatok nélküli, igen könnyen manipulálható egyének tömegét eredményezze?” (141. o.)

Posztmodern korunk és a globalizáció felvetette problémákat tárgyalt *Pataki Ferenc* is, amikor az ember társas kapcsolatait vizsgálja a felgyorsult idő világában. A társas kötődések, tapasztalatok tágulásának és szűkülésének sajátos kettőssége az identitás alakulására is kihat, és ezzel tisztában kell lennie a neveléssel foglalkozóknak. „A bizonytalan és kiszámíthatatlanná vált természeti és társadalmi környezet súlyos tájékozódási és alkalmazkodási nehézségeket támaszt, s megnehezíti az egyén szociális viselkedésének szervezését” – fogalmazza meg *Pataki* az egyik legfontosabb, a neveléstudományi kutatásokban kiemelt témát jelentő problémakört. (163. o.)

E témakörhöz szorosan kapcsolódnak az értékekkel összefüggő kérdések: milyen tájékozódási pontok adódnak pluralista világunkban az értékek terén, az egymás mellett létező értékrendek hogyan jelennek meg a nevelésben, léteznek-e egyetemes erkölcsi normák stb. A kötetben *Várszegi Asztrik* a keresztény nevelés szempontjából válaszol ezekre a kérdésekre, a hit természetéből adódóan egyetemes értékeket kínálva, de érzékeny, mai „posztmodern” fül számára is hallható – érthető elkötelezettséggel. Más megközelítéssel, de ugyancsak értékek iránti elkötelezettséggel járja körül a témát a ma nevelője számára *Széchy Éva* tanulmánya.

Bár a kötetben elkülönülnek a természet- illetve társadalomtudományi szemléletű tanulmányok, a felvetett, neveléssel kapcsolatos problémák összetettsége felkínálja az átjárást a kétféle szemléletmód között. Nem érthető meg például az egyén szerepe, perspektívái, társas kapcsolatai a globális világban, a az iskola változó közegében, ha nem vesszük figyelembe a humánetológia idevágó megállapításait.

Ezek a jelzésszerűen felvillantott gondolatok érzékeltetik azt a gazdag, összetett, problémakört, amellyel a neveléssel foglalkozó tudósok, kutatók napjainkban szembesülnek. A kötet tanulmányai azt példázzák, hogy az ember nevelésével kapcsolatban állandóan visszatérő kérdéseink újra és újra megválaszolandók és megválaszolhatók a tudományos megközelítések sokféleségére alapozva.

Szabolcs Éva